

A red bowler hat is shown floating in the air, positioned above the head of a man whose face is not visible. The man is wearing a dark suit jacket, a white dress shirt, and a red necktie. The background is a dark, textured brown.

**Norbert Elias**

Η Θεωρία  
του Συμβόλου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ 

## Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εισαγωγή του επιμελητή της αγγλικής έκδοσης	9
Εισαγωγή	45
ΜΕΡΟΣ Ι	75
ΜΕΡΟΣ ΙΙ	112
ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ	138
ΜΕΡΟΣ ΙV	149
ΜΕΡΟΣ V	169
ΜΕΡΟΣ VI	204
ΜΕΡΟΣ VII	255
ΜΕΡΟΣ VIII	282
ΜΕΡΟΣ IX	294

## I

Στις ανθρώπινες επικοινωνίες οι λέξεις αναπαριστούν αντικείμενα όλων των ειδών, συμπεριλαμβανόμενων λειτουργιών και φαντασιών. Με ποιο τρόπο αυτές οι λέξεις έφτασαν να αναπαριστούν αυτά τα αντικείμενα είναι ένα πρόβλημα που παραμένει άλυτο. Θα άξιζε ίσως τον κόπο να δώσει κάποιος μεγαλύτερη προσοχή σε αυτό το ερώτημα. Γιατί π.χ. η γαλλική λέξη «étoile» σημαίνει για τους Γάλλους αυτό που για τους Άγγλους σημαίνει η λέξη «star»; Φαίνεται ότι υπάρχει κάτι που εμποδίζει να δοθεί σε τέτοιου είδους ερωτήματα μια γενικά αποδεκτή απάντηση.

Προς το παρόν θα επιθυμούσα να επισημάνω δύο πράγματα, προκειμένου να συμβάλω στον φωτισμό της φύσης αυτού του εμποδίου. Και τα δύο αυτά, που αποτελούν τη βάση εκκίνησης μου, είναι πολύ απλά. Μπορεί μάλιστα να θεωρηθούν και προφανή. Όμως, παρά ταύτα, η σημασία τους για το πρόβλημα της γλωσσικής επικοινωνίας μπορεί εύκολα να παραθεωρηθεί.

Η πρώτη, εύκολα ελέγξιμη, και θα μπορούσε να πει κανείς

και κοινότοπη, είναι η παρατήρηση ότι όσοι επισκέπτονται μια χώρα της οποίας δεν γνωρίζουν τη γλώσσα δεν μπορούν να επικοινωνήσουν γλωσσικά με τους κατοίκους της, εκτός και αν γνωρίζουν από κοινού μία τρίτη γλώσσα. Με δεδομένο το γεγονός ότι η γλωσσική επικοινωνία είναι η κύρια μορφή επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους, είναι ήδη ένα αξιοπρόσεκτο χαρακτηριστικό της ανθρωπότητας το ότι υπάρχουν τόσο πολλές διαφορετικές γλώσσες πάνω στη γη.

Υπάρχει μία και μόνη ανθρωπότητα, το μόνο είδος που χρησιμοποιεί μία γλώσσα ως το κυριότερο μέσο επικοινωνίας του. Υπάρχουν και υπήρχαν εκατοντάδες, ίσως μάλιστα όλες μαζί και χιλιάδες, διαφορετικές γλώσσες, οι οποίες παρεμποδίζουν την επικοινωνία ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες. Σχεδόν όλες οι αυτόνομες και ανεξάρτητες και σχεδόν οι περισσότερες από τις μη αυτοκυβερνώμενες πλέον ομάδες έχουν μία δική τους γλώσσα.

Ίσως κάποτε, στις απαρχές της ανθρωπίνης εξέλιξης, να υπήρχε πάνω στη γη μία μόνο ανθρωπίνη ομάδα, η οποία να μιλούσε με στοιχεία από την ίδια γλώσσα. Ίσως σε κάποια μελλοντική εποχή όλα τα ανθρώπινα όντα να έχουν, εκτός από τη δική τους γλώσσα, τοπική ή μιας ευρύτερης περιοχής, και μια κοινή γλώσσα.

Όλα αυτά όμως είναι υποθέσεις. Ωστόσο δεν είναι και εντελώς άχρηστες. Μας καθιστούν γνωστό ότι η γλώσσα, έτσι όπως είναι σήμερα, συγχρόνως ενώνει και διαχωρίζει, ενοποιεί και κατακερματίζει. Η διπλή της αυτή λειτουργία είναι σημαντική. Αλλά επ' αυτού θα πούμε αργότερα περισσότερα.

Τα ανθρώπινα όντα ανήκουν σε ένα ενιαίο είδος και ταυτό-

χρονα είναι μέλη διαφορετικών κοινωνιών. Αυτός ο διπλός χαρακτηριστής των ανθρώπων μπορεί εύκολα να παρασύρει σε εσφαλμένες εκτιμήσεις και σε παρανοήσεις. Οτιδήποτε είναι βιολογικό και κοινό σε όλα τα ανθρώπινα όντα κρίνεται ως κοινωνικό, και ό,τι είναι κοινωνικό κρίνεται ως βιολογικό. Έχω ήδη αναφερθεί στο γεγονός ότι τα ίδια πράγματα παριστάνονται σε διαφορετικές κοινωνίες με διαφορετικές λέξεις. Είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς ένα οποιοδήποτε άλλο βιολογικό είδος του οποίου η κύρια μορφή επικοινωνίας είναι επιδεικτική μιας εξίσου υψηλού βαθμού κοινωνικής διαφοροποίησης.

Είναι δύσκολο να συλλάβει κανείς το πρόβλημα που προαναφέρθηκε, το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στις λέξεις και στα γεγονότα, χωρίς να λάβει υπόψη του το γεγονός ότι οι άνθρωποι κοινωνίες με τις διαφορετικές τους γλώσσες μπορούν να εφοδιάζουν τα μέλη τους με διαφορετικές λέξεις για παρόμοια αντικείμενα. Είναι προφανές ότι η δυνατότητα γλωσσικής επικοινωνίας είναι μέρος της αδίδακτης βιολογικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Είναι εξίσου προφανές ότι αυτή η φυσική δυνατότητα του ανθρώπινου είδους για γλωσσική επικοινωνία τότε μόνο τίθεται σε λειτουργία όταν ενεργοποιηθεί μέσα από μια κοινωνική διαδικασία ατομικής μάθησης. Τα πρότυπα μάθησης των γλωσσών μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από κοινωνία σε κοινωνία. Πολλές από τις γλώσσες που μιλούσαν οι άνθρωποι έχουν εξαφανιστεί. Άλλες εξελίσσονταν συνεχώς και επιβιώνουν μέχρι και σήμερα. Και αυτό επίσης είναι φανερό. Η θεωρία της γλώσσας μπορεί ίσως να παραμελεί το γεγονός ότι η προδιαθέση για γλωσσική επικοινωνία είναι κοινό χαρακτηριστικό ολόκληρου του ανθρώπινου είδους, ενώ κάθε επιμέρους γλώσσα

είναι η γλώσσα μιας μόνο συγκεκριμένης κοινωνίας και μιας περιορισμένης υποδιαίρεσης του είδους. Αρκεί μόνο να σκεφτεί κανείς τις πολλές προσπάθειες που καταβλήθηκαν στο παρελθόν για να μάθουν οι πίθηκοι τα στοιχειώδη μιας από τις ανθρώπινες γλώσσες. Αυτές οι προσπάθειες ήταν εκ των προτέρων καταδικασμένες σε αποτυχία. Οι πίθηκοι διαθέτουν τοπικές παραλλαγές των δικών τους, αδιδακτων και ιδιαζόντων στο είδος τους μέσων επικοινωνίας, αλλά, σε σύγκριση με τις ανθρώπινες γλωσσικές δυνατότητες, αυτά είναι πολύ λιγότερο δεκτικά διαμόρφωσης μέσω των διαφόρων αποχρώσεων κοινωνικής μάθησης. Η εμπειρία του Πύργου της Βαβέλ, του βαθμού δηλαδή στον οποίο οι γλώσσες ενώνουν μεν τις κοινωνίες αλλά κερματίζουν το βιολογικό είδος, είναι αποκλειστικά ανθρώπινη εμπειρία.

Αν γεγονότα τα οποία είναι τόσο προφανή και τόσο εύκολα παρατηρήσιμα παραγνωρίζονται συχνά στις εργασίες των επιστημόνων, τότε μπορεί κανείς να είναι αρκετά βέβαιος ότι η παραμέληση αυτή οφείλεται σε κάποιο λόγο. Συνήθως είναι δείγμα ενός εντελώς χαρακτηριστικού ελαττώματος στην εργασία τους. Στις περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις οι παραγνωρίσεις οφείλονται σε ένα διανοητικό μειονέκτημα το οποίο συναντά κανείς συχνά ανάμεσα στους ακαδημαϊκούς. Θα μπορούσε να το ονομάσει *ακαδημαϊσμό* (*academismus*). Το βασικό του γνώρισμα είναι η προβολή του ακαδημαϊκού καταμερισμού σε επιστημονικούς κλάδους και των συνδεδόμενων με αυτόν ανταγωνισμών στο ίδιο το ερευνητικό αντικείμενο του επιστημονικού κλάδου. Εξού και η τάση των βιολόγων, όπως βέβαια και όλων αυτών των εξειδικευμένων επιστημόνων, οι οποίοι υπερηφανεύονται για το ότι εργάζονται σύμφωνα με τα κλασικά πρότυπα

των φυσικών επιστημών, να διατυπώνουν θεωρίες για τη γλώσσα μάλλον, παρά για τις γλώσσες. Γεγονός όμως παραμένει ότι το ζωικό βασίλειο δεν μας προσφέρει άλλα παραδείγματα για ένα τόσο εύπλαστο και σε τέτοια έκταση κοινωνικά διαφοροποιήσιμο μέσο επικοινωνίας κάποιου βιολογικού είδους όπως αυτό που συναντάμε στην ανθρώπινη ικανότητα για γλωσσική επικοινωνία. Οι βιολόγοι ωστόσο θεωρούν αυτονόητο να επιζητούν τη διατήρηση της κυριαρχίας τους πάνω στο πεδίο της έρευνας για τον άνθρωπο, επιλέγοντας να στρέψουν την προσοχή προς όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά τα οποία οι άνθρωποι έχουν κοινά με τα άλλα έμβια είδη και συσκοτίζουν ή αρνούνται όλα εκείνα τα δομικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων τα οποία είναι μοναδικά και διακρίνουν το ανθρώπινο είδος από τα προανθρώπινα είδη. Η πολλαπλότητα των γλωσσών και όλες οι άλλες πλευρές των γλωσσών που προσιδιάζουν στην κοινωνία μάλλον παρά στο είδος δεν ταιριάζουν με τους στόχους του επιστημονικού κλάδου των βιολόγων.

Εξάλλου η στάση των κοινωνιολόγων ως προς αυτό το θέμα μαρτυρά μια κάποια σύγχυση. Από τη μια μεριά, οι κοινωνιολόγοι δεν έχουν ακόμη σαφώς χειραφετηθεί από τα πρότυπα των φυσικών επιστημών. Ως εκ τούτου, γενικευτικές έννοιες που παρομοιάζουν με νόμους, όπως η γλώσσα, έχουν και για τους κοινωνιολόγους μεγαλύτερο γνωστικό κύρος απ' ό,τι έχει ένα πλήθος διαφορετικών ανθρώπινων γλωσσών, για τις οποίες δεν μπορεί να βρεθεί κάποιο προηγούμενο έξω από την περιοχή του ανθρώπου. Από την άλλη πλευρά, οι κοινωνιολόγοι φαίνεται να είναι σταθερά αποφασισμένοι να περιφρουρήσουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους. Ρητά ή μη, τείνουν να απορρίψουν

τον ισχυρισμό των βιολόγων ότι η μελέτη των ανθρώπων, και κατά συνέπεια και των ανθρώπινων κοινωνιών, είναι ένας υποκλάδος της βιολογίας. Το αποτέλεσμα είναι ένα ακόμα εμπόδιο στην παρατήρηση και στον στοχασμό. Η σχέση ανάμεσα στη βιολογική εξέλιξη και στην κοινωνική ανάπτυξη ως θέμα της έρευνας έχει σχεδόν ολοκληρωτικά αποκλειστεί από το διδακτικό και ερευνητικό πεδίο της κοινωνιολογίας. Όλοι μαζί, βιολόγοι και κοινωνιολόγοι, συμπεριφέρονται σαν να ήταν οι βιολογικές και οι κοινωνιολογικές πτυχές των ανθρώπινων όντων τόσο αυστηρά διαχωρισμένες και τόσο ανεξάρτητες μεταξύ τους όσο διαχωρισμένα θα επιθυμούσαν να διατηρήσουν τα δύο ακαδημαϊκά επαγγέλματα, των βιολόγων και των κοινωνιολόγων, και, σε κάθε περίπτωση, και τους δύο επιστημονικούς κλάδους, της βιολογίας και της κοινωνιολογίας. Κατά συνέπεια, κανένας από τους δύο αυτούς κλάδους δεν είναι σε θέση να συλλάβει και να χειριστεί ένα γεγονός το οποίο έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση της θεωρίας του συμβόλου και το οποίο παρουσιάζεται στις επόμενες σελίδες. Πρόκειται για το γεγονός ότι οι βιολογικές και οι κοινωνικές διαδικασίες στην πραγματικότητα αλληλεξαρτώνται. Συναρτώνται από τη στιγμή που οι άνθρωποι πρωτομαθαίνουν να μιλούν μια γλώσσα. Μακράν του να είναι τόσο ανεξάρτητη όσο θα επιθυμούσαν τα αντίστοιχα ακαδημαϊκά επαγγέλματα και οι ακαδημαϊκοί κλάδοι, η βιολογική προδιάθεση για μάθηση μιας γλώσσας, η οποία ωριμάζει κατά την πρώιμη ηλικία κάθε ανθρώπου, εξαρτάται εκ φύσεως από την κοινωνική της ενεργοποίηση, από τη διεγερτική επικοινωνία με γηραιότερους ανθρώπους, οι οποίοι μιλούν μια συγκεκριμένη γλώσσα, τη γλώσσα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.



Η δεύτερη ένδειξη φωτίζει μια από τις βασικές δυσκολίες των κοινωνικών επιστημών κατά την παρούσα φάση της ανάπτυξής τους. Όπως και στην περίπτωση της πρώτης ένδειξης, ο πυρήνας της δυσκολίας μπορεί να αναχθεί σε μια παρακώλυση της γνώσης. Σε αυτή την περίπτωση όμως τη σύγχυση δεν προκαλεί η τρέχουσα μορφή ακαδημαϊκής εξειδίκευσης, αλλά ο αρχετυπικός τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους στις περισσότερες αναπτυγμένες κοινωνίες της εποχής μας, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτή η αυτο-εικόνα τους βρίσκει έκφραση στις θεωρίες των κοινωνικών επιστημών. Η αυτο-εικόνα στην οποία αναφέρομαι είναι η εικόνα του εαυτού μας, και γενικά όλων των ανθρώπων, ως ουσιαστικώς ανεξάρτητων δρώντων υποκειμένων. Η κοινωνιολογία του εικοστού αιώνα προσφέρει μερικά πολύ γνωστά παραδείγματα αυτής της αυτο-εικόνας. Οι θεωρίες της δράσης του Weber και του Parsons είναι μεταξύ των πιο γνωστών παραδειγμάτων. Ο Habermas τις έχει διευρύνει υπό τη μορφή μιας θεωρίας της επικοινωνιακής δράσης με ειδικότερη αναφορά στο πρόβλημα της ανθρώπινης επικοινωνίας. Θα ήταν όμως λάθος να αποδώσουμε την παρακώλυση της γνώσης που μπορεί να παρατηρηθεί σε όλες αυτές τις θεωρίες αποκλειστικά ή κυρίως στους συγγραφείς αυτών των θεωριών. Είναι εκφραστές και εκπρόσωποι μιας ευδιάκριτης κοινωνικής συνήθειας, που είναι χαρακτηριστική για την εποχή μας. Προκαλεί στους ανθρώπους την αίσθηση ότι κατά κάποιον τρόπο ο ανεξάρτητος εαυτός τους, και, κατά συνεκδοχή, κάθε άλλου ατόμου, βρίσκεται στο κέντρο του κόσμου ως ένα είδος μονάδας, ανεξάρτητα από όλους τους άλλους, και ότι κάποιος θα μπορούσε να ερμηνεύσει όλα τα κοινωνικά γεγονότα, συμπε-

ριλαμβανόμενης και της ανθρωπίνης επικοινωνίας, με όρους ατομικής δράσης. Σε αυτή την περίπτωση, επίσης, η ισχυρή επιθυμία για ανεξαρτησία και αυτονομία οδηγεί σε μια διανοητική συσκότιση όσον αφορά το γεγονός ότι το μήνυμα ενός ανθρώπου μπορεί να κατανοηθεί από έναν άλλο άνθρωπο μόνο αν διατυπωθεί με όρους ενός κοινού κώδικα. Στην περίπτωση των ανθρώπων αυτός ο κώδικας είναι η γλώσσα. Το μονιστικό πρότυπο επικοινωνιακής δράσης έχει την τάση να μπλοκάρει την κατανόηση αυτού του γεγονότος. Είναι σημαντικό ότι, όπως λέει και ο Leibniz, οι μονάδες δεν έχουν παράθυρα και δεν μπορούν να επικοινωνήσουν άμεσα, παρά μόνο διαμέσου του Θεού. Η φύση της γλώσσας δεν μπορεί να κατανοηθεί αν χρησιμοποιεί κανείς ως αφηρητικό σημείο τις ατομικές δράσεις.

Σε αυτή την περίπτωση όμως ο αποκλεισμός προχωρεί ακόμα βαθύτερα απ' ό,τι αν κανείς είχε λησμονήσει ότι οι γλώσσες δεν καθιστούν μόνο δυνατή αλλά και περιορίζουν την επικοινωνία. Ο αποκλεισμός φτάνει μέχρι τη ρίζα των σύγχρονων μορφών σκέψης, των κατηγοριών που είναι χαρακτηριστικές μιας εποχής και που χρησιμοποιούνται σαν να ήταν καθολικές έννοιες. Οι επικρατούντες κώδικες μας οδηγούν στην αναζήτηση των απαρχών. Οι περισσότερες γλώσσες που χρησιμοποιούνται σήμερα δεν έχουν εντοπίσιμη απαρχή, και είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς μια τέτοια απαρχή. Χωρίς να χρειάζεται να ζορίσει κανείς πολύ τη φαντασία του, θα μπορούσε να θεωρήσει μια γλώσσα σύνθετη ενότητα, διαμορφωμένη από ένα σύνολο ατομικών δράσεων ως συστατικών της στοιχείων. Για να μπορεί μια γλώσσα να εκπληρώσει τη λειτουργία της ως μέσου επικοινωνίας, πρέπει να είναι γνωστή και να χρησιμοποιείται συγχρόνως από

μια πληθώρα ανθρώπων. Μια εξατομικευμένη δράση που εμπεριέχει τη χρήση της γλώσσας θα ήταν άσκοπη, αν αυτή τη γλώσσα δεν τη γνώριζε κανένας άλλος εκτός από το δρων υποκειμένο. Από αυτή την άποψη, η γλώσσα μπορεί να χρησιμεύσει ως το αρχετυπικό μοντέλο ενός κοινωνικού γεγονότος. Προϋποθέτει την ύπαρξη όχι μόνο ενός δρώντος υποκειμένου, αλλά και μιας ομάδας δύο ή και περισσότερων συν-δρώντων ανθρώπων. Καλλιεργεί και ταυτόχρονα απαιτεί έναν ορισμένο βαθμό ομαδικής ένταξης. Σε κάθε δεδομένη περίπτωση, μια ομάδα ομιλούντων μια γλώσσα προϋπάρχει της ατομικής γλωσσικής πράξης. Μια γλώσσα, με άλλα λόγια, δεν μπορεί να αναλυθεί σε ατομικές πράξεις, επικοινωνιακού ή άλλου χαρακτήρα. Είναι συγχρόνως το πρότυπο μιας διαδικασίας που δεν έχει αρχή.

Σχετικά γεγονότα είναι προφανή και πολύ γνωστά. Ωστόσο μερικές θεμελιώδους σημασίας πτυχές των γλωσσών, όπως και οι επιπτώσεις τους και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτές, σπάνια διερευνώνται. Και επί του προκειμένου βρίσκεται κανείς αντιμέτωπος με μια χαρακτηριστική παρεμπόδιση της γνώσης. Το προφανές γεγονός είναι ότι κάθε άνθρωπος μαθαίνει κανονικά κατά την πρώτη παιδική του ηλικία μια γλώσσα η οποία ομιλείτο από άλλους πριν γεννηθεί το συγκεκριμένο παιδί. Ακριβώς όμως αυτή η προφάνεια του γεγονότος μπορεί να συγκαλύψει το υποτιθέμενο παράδοξο και τον πειρασμό για μεταφυσική, με τον οποίο βρίσκεται κανείς εδώ αντιμέτωπος. Για να το θέσω όσο πιο απλά γίνεται: μια έντονη επιθυμία που διακατέχει κάποια άτομα να αναγνωρίσουν στον εαυτό τους ότι υπάρχουν σε πλήρη ανεξαρτησία, ως εντελώς αυτόνομα ανθρώπινα όντα, μπορεί να αντιστρατεύεται μια παραδοχή ότι η γλώσ-

σα που ομιλεί, και η οποία συνιστά αναπόσπαστο μέρος της προσωπικότητάς του, είναι ένα κοινωνικό γεγονός που προϋποθέτει την ύπαρξη και άλλων ανθρώπων και προηγείται της ύπαρξης κάθε συγκεκριμένου ατόμου. Το ότι κάθε άνθρωπος για να γίνει πλήρης άνθρωπος πρέπει να μάθει μια προϋπάρχουσα γλώσσα δεν θα πρέπει να συνεπάγεται υποχρεωτικά ότι η γλώσσα έχει μια εξωανθρώπινη ύπαρξη και ότι υπάρχει κατά κάποιο τρόπο ανεξάρτητα από όλους τους ανθρώπους; Το ότι μία δεδομένη γλώσσα έχει έναν βαθμό ανεξαρτησίας και αυτονομίας σε σχέση με οποιοδήποτε συγκεκριμένο άτομο είναι εύκολο να το διαπιστώσει κανείς. Αν ένας αγγλόφωνος χρησιμοποιήσει την αγγλική γλώσσα κατά τρόπο αυθαίρετο, η επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας εξασθενεί και μπορεί ενδεχομένως και να καταρρεύσει. Η αναγκαστική ισχύς που έχει μια γλώσσα σε σχέση με τους ατομικούς χρήστες της δεν είναι το αποτέλεσμα μιας εξωανθρώπινης, σχεδόν μεταφυσικής, ύπαρξης της γλώσσας, αλλά του γεγονότος ότι η γλώσσα χάνει τη λειτουργία της, και βέβαια και τον χαρακτήρα της ως γλώσσας, αν δεν κατανοείται παρά από έναν και μόνον ομιλητή της. Για να μπορεί να λειτουργεί μια γλώσσα ως γλώσσα, θα πρέπει τα ηχητικά της πρότυπα να κατανοούνται τόσο από άλλους ανθρώπους όσο και από τον δεδομένο ατομικό ομιλητή. Η αναγκαστική ισχύς μιας γλώσσας έχει τις ρίζες της στο γεγονός ότι αντιπροσωπεύει έναν ενιαίο κανόνα ομιλίας, ο οποίος πρέπει να ακολουθείται από μια ολόκληρη ομάδα ανθρώπων, αν πρόκειται να διατηρήσει η γλώσσα την επικοινωνιακή της λειτουργία.

Υπάρχουν όμως και άλλα σχετικά. Με δεδομένο τον παραδοσιακό τρόπο σκέψης, η πρόταση ότι κάθε άνθρωπος για να

ολοκληρωθεί ως άνθρωπος θα πρέπει κατά την πρώιμη παιδική του ηλικία να μάθει από τους μεγαλύτερους του/της μια προϋπάρχουσα γλώσσα φαίνεται να γεννά το ακόλουθο ερώτημα: Από πού ξεκίνησαν όλα αυτά; Θα πρέπει άραγε να συμπεράνει κανείς εικολογικά ότι σε κάποιο άγνωστο παρελθόν άρχισαν οι άνθρωποι τη γλωσσική παράδοση η οποία εκδηλώνεται σήμερα στη σύγχρονη αγγλική γλώσσα; Μήπως θα έπρεπε μάλιστα να συμπεράνει επιπλέον ότι σε κάποια άγνωστη χρονική στιγμή άρχισαν οι άνθρωποι να χρησιμοποιούν μια γλώσσα ως μέσο της μεταξύ τους επικοινωνίας, αντί για κάποια άγνωστη προανθρώπινη, προλεκτική μορφή επικοινωνίας;

Η *Θεωρία του Συμβόλου*, η τελευταία εκτεταμένη –και ημιτελής– εργασία του Elias, συνεξετάζει τρία κύρια θέματα. Σε πρώτο επίπεδο διερευνά τα σύμβολα σε σχέση με τη γλώσσα, τη γνώση και τη σκέψη. Κατά δεύτερον, ο συγγραφέας τονίζει ότι τα σύμβολα είναι επίσης απτά ηχητικά ίχνη, υπογραμμίζοντας τον επικοινωνιακό χαρακτήρα του συμβόλου ως συνδεικτικού κρίκου ανάμεσα στην κουλτούρα και τη φύση, στον άνθρωπο και την εμπειρία του και εντέλει ανάμεσα στον άνθρωπο και το γλωσσικό περιβάλλον του. Σε ένα τρίτο επίπεδο, θέτει θεωρητικά ζητήματα για την οντολογική υπόσταση της γνώσης, υπερβαίνοντας παραδοσιακούς φιλοσοφικούς διψισμούς όπως υποκείμενο/αντικείμενο και ιδεαλισμός/υλισμός. Η *Θεωρία του Συμβόλου* επαναχαράσσει τα παραδοσιακά όρια ανάμεσα στο «κοινωνικό» και το «φυσικό».

ISBN 978-960-455-582-6



ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΝΥΣΗΣ 4582